

УДК 331.101.6:631.15

Оцінка шляхів зміцнення продуктивності праці як засобу управління ефективністю виробництва продукції в сільському господарстві

Мулик Т.О.

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри аналізу та статистики
Вінницького національного аграрного університету

Бельдій А.М.

студент факультету обліку та аудиту
Вінницького національного аграрного університету

Левчук М.С.

студент факультету обліку та аудиту
Вінницького національного аграрного університету

Стаття присвячена оцінюванню шляхів підвищення продуктивності праці в сільському господарстві. Проаналізовано підходи науковців до трактування терміна «продуктивність праці підприємств». Оцінено продуктивність праці в сільськогосподарському виробництві України, зазначено причини низької продуктивності праці, визначено шляхи її вдосконалення.

Ключові слова: продуктивність праці, сільськогосподарське підприємство, оцінка, ефективність, виробництво.

Мулык Т.А., Бельдий А.М., Левчук М.С. ОЦЕНКА ПУТЕЙ УКРЕПЛЕНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА КАК СРЕДСТВА УПРАВЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ ПРОИЗВОДСТВА ПРОДУКЦИИ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Статья посвящена оцениванию путей повышения производительности труда в сельском хозяйстве. Проанализированы подходы ученых к трактовке термина «производительность труда предприятий». Оценена производительность труда в сельскохозяйственном производстве Украины, указаны причины низкой производительности труда, определены пути ее совершенствования.

Ключевые слова: производительность труда, сельскохозяйственное предприятие, оценка, эффективность, производство.

Mulyk T.O., Bel'diy A.M., Levchuk M.S. ASSESSMENT OF WAYS TO STRENGTHEN LABOR PRODUCTIVITY AS A MEANS OF MANAGING THE PRODUCTION EFFICIENCY OF AGRICULTURE

The article is devoted to assessing ways to increase labor productivity in agriculture. The approaches of scientists to the interpretation of the term "labor productivity of enterprises" are analyzed. The labor productivity in agricultural production of Ukraine is estimated, the reasons of low labor productivity are specified, the ways of its perfection are determined.

Keywords: labor productivity, agricultural enterprise, evaluation, efficiency, production.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах інтеграції до європейської спільноти Україна спирається на досвід Європи, що спричиняє кардинальні зміни законодавства та запровадження низки реформ, зокрема реформ у сфері сільського господарства. В галузі господарювання підприємств значної актуальності набувають питання поліпшення та оцінювання шляхів зміцнення продуктивності праці як засобу управління ефективністю виробництва продукції.

Поліпшення продуктивності праці відноситься до серйозних умов розвитку сільськогосподарського виробництва, а отже, забез-

печення помітного покращення матеріального добробуту населення та здійснення соціальних перетворень в аграрному секторі. Використання резервів збільшення продуктивності праці забезпечить сільськогосподарським підприємствам конкурентні переваги та визначить насичення споживчого ринку вітчизняною продукцією належної якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема пошуку підвищення ефективної продуктивності праці саме в сільському господарстві виступала предметом наукових досліджень багатьох вчених. Вагомий внесок в розвиток напрямів підвищення про-

дуктивності праці в сільськогосподарській галузі зробили закордонні науковці, такі як Т. Гуляєва, Г. Емерсон, К. Маркс, М.Х. Мескон, М. Прока, Д.С. Сінк, А. Сміт, С.Г. Струмлінін, та вітчизняні науковці, зокрема А.Г. Бабенко, О.А. Бугуцький, Д.С. Дієсперов, П.Т. Саблук, О.Л. Польова [1], М.В. Семікіна [3], Т.О. Мулик [4], О.П. Цигенс [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість проведених досліджень з цього питання, недостатньо висвітленими залишаються проблеми загального оцінювання продуктивності праці сільськогосподарських підприємств, шляхів її зміцнення як засобу управління ефективністю виробництва продукції в сільському господарстві, вдосконалення механізму забезпечення ефективності управління персоналом та оцінювання рівня ефективності тощо. Недостатня розробленість та практична цінність зазначених питань обумовили вибір теми дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретичних, методологічних засад та виявлення шляхів удосконалення продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне використання трудових ресурсів на підприємстві виражається в продуктивності праці, яка слугує дієвим механізмом господарюючого суб'єкта, що забезпечує раціональне використання сировини та матеріалів на виготовлення товарів, що дає позитивні результати діяльності працівників.

Продуктивністю праці не вичерпується оцінка рівня використання людського потенціалу на сільськогосподарських підприємствах, не менш важливим є їх повне та раціональне залучення до виробництва. Але виробництво продукції не завжди залежить від робітників, які належать до трудових ресурсів, більше воно залежить від природно-кліматичних умов, селекції, генної інженерії, умов утримання тварин та технології виробництва тощо. Існує твердження, що за покращення якості отриманої продукції виникає додатковий ефект [1, с. 10].

Сьогодні не існує єдиного методологічного підходу до оцінювання продуктивності праці, який можна було би вважати еталонним, тому що кожний має свої переваги та інформаційну базу розрахунку [1, с. 10].

В економічній науці господарської практики нашої країни і за кордоном для характеристики результативності трудової діяльності

людей та оцінювання її рівня упродовж багатьох років використовувалась категорія «продуктивність праці», яка показує співвідношення кількості продукції, що виробляється у процесі праці, і витрат праці на її виробництво [2, с. 16].

Досліджуючи праці, де представлені підходи різних науковців та практиків до трактування сутності продуктивності праці, ми виділили спільні наукові підходи, які відрізняються між собою, але мають спільні риси (табл. 1).

З табл. 1 видно, що продуктивність праці може бути представлена в різних формах, а саме як показник, економічна категорія та фактор виробництва, що значно впливають на процес виготовлення сільськогосподарської продукції на одного працівника, зайнятого у сільськогосподарському виробництві за досліджуваний період.

Збільшення продуктивності праці є вагомю основою економічного, соціального, політичного та культурного поступу та нерозривно пов'язане зі зростанням продуктивних сил країни, що спричинює підвищення рівня життя. Збільшення продуктивності праці є важливим фактором росту національного доходу та приросту продукції. Збільшення продуктивності праці забезпечує також розвиток певних галузей виробництва чи виконання робіт (надання послуг).

Оцінка продуктивності праці в галузі сільського господарства, згідно з даними Державної служби статистики України, свідчить про її зростання (табл. 2).

Так, продуктивність праці в сільському господарстві у 2016 році порівняно з 2007 роком зросла на 186 746,7 грн. У 2007 році вона становила 88 571,3 грн., а у 2016 році – 275 318 грн. В галузі рослинництва продуктивність праці зросла на 175 957,8 грн. У 2007 році вона становила 94 905,2 грн., а у 2016 році – до 270 863 грн. В галузі тваринництва продуктивність праці зросла на 216 540,8 грн. У 2007 році вона становила 75 970,2 грн., а у 2016 році – 292 511 грн.

Це свідчить про вплив позитивних чинників у процесі сільськогосподарського виробництва. Водночас слід відзначити, що рівень продуктивності праці досить низький. Інформація про продуктивність праці в інших країнах представлена на рис. 1.

Отже, першу позицію за продуктивністю праці на одного працівника зайняли США (111,6 тис. дол.), другу – Франція (93,7 тис. дол.) та Данія (92,5 тис. дол.). Ці країни займали лідируючі позиції у 2016 році згідно з даними

Таблиця 1

Підходи науковців до трактування терміна «продуктивність праці підприємств»

Автори	Пропозиції
О.Л. Польова [1, с. 8]	Продуктивність праці – один з основних факторів організації виробництва, який спрямований на отримання позитивного результату діяльності сільськогосподарського підприємства.
М.В. Семикіна [3, с. 460]	Продуктивність праці – це суспільна продуктивність праці, яка характеризує результативність виробничого процесу на макrorівні та є відношенням загального обсягу виробленої продукції та послуг до загальних затрат праці.
Т.О. Мулик [4, с. 58]	Продуктивність праці – це показник, що характеризує кількість продукції, виробленої за одиницю часу, або витрати часу на виробництво одиниці продукції.
Л.І. Шваб [5, с. 388]	Продуктивність праці як економічна категорія характеризує ефективність трудових витрат і показує здатність праці створювати за одиницю часу певну кількість матеріальних благ.
Н.Г. Метеленко [6, с. 162]	Продуктивність праці є показником її ефективності, результативності, що характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт або послуг і кількості праці, витраченої на виробництво цього обсягу, або витрат праці на виробництво одиниці продукції.
Г.Т. Завіновська [7, с. 98]	Продуктивність праці – це ефективність затрат конкретної праці, яка визначається кількістю продукції, виробленої за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на одиницю продукції.

Джерело: узагальнено авторами на основі літературних джерел [1; 3–7]

Таблиця 2

**Продуктивність праці на одного зайнятого працівника
в сільськогосподарському виробництві у постійних цінах 2010 року**

Роки	Сільськогосподарське виробництво, грн.	Частка структури, %	Рослинництво, грн.	Частка структури, %	Тваринництво, грн.	Частка структури, %
2007	88 571,3	5,11	94 905,2	5,40	75 970,2	4,50
2008	127 373	7,35	142 514	8,11	92 722,8	5,50
2009	131 332	7,58	138 742	7,90	113 977	6,76
2010	132 680	7,66	133 603	7,60	130 474	7,74
2011	165 229	9,54	171 143	9,74	148 840	8,83
2012	159 679	9,22	155 544	8,85	171 798	10,19
2013	201 217	11,61	202 221	11,51	198 186	11,75
2014 ¹	227 753	13,15	228 885	13,03	224 105	13,29
2015 ¹	223 310	12,89	218 768	12,45	237 990	14,11
2016 ¹	275 318	15,89	270 863	15,41	292 511	17,34
Всього	1 732 462	100,00	1 757 186	100,00	1 686 574	100,00

¹ без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Джерело: [8]

статистики Міжнародної організації праці. Порівнюючи Україну з іншими країнами світу, можемо сказати, що продуктивність праці в державі надто низька.

Оцінюючи продуктивність праці, відзначимо, що на практиці може діяти низка факторів, які негативно впливатимуть на продуктивність праці, що може відбиватись на процесі управління (рис. 2).

Наведені мотиви потребують вжиття заходів запобігання причинам низької продуктивності, що дадуть змогу зменшити, а в подальшому уникнути їх в процесі управління. Тому складовими процесу стратегічного управління підвищення продуктивності праці повинні бути:

- оцінювання й аналізування організаційної системи, для якої розробляється цільова програма;

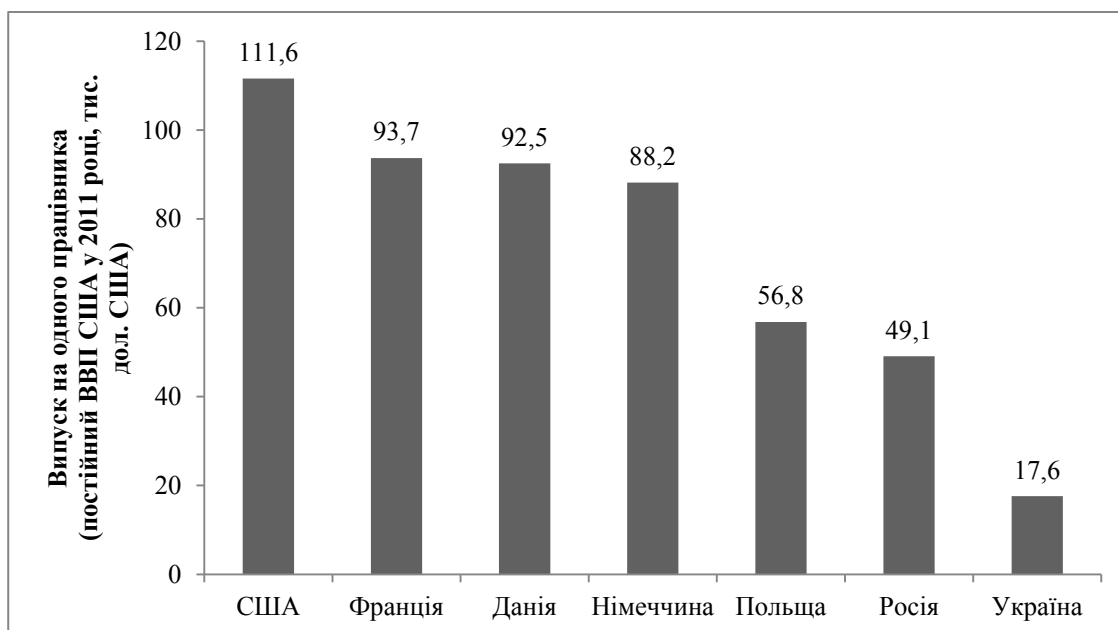

Рис. 1. Продуктивність праці в деяких країнах світу на одного зайнятого працівника у 2016 році

Джерело: [9]

Рис. 2. Причини низької продуктивності праці в сільському господарстві

Джерело: розроблено авторами на основі джерел [10; 11]

– оцінювання зовнішніх умов діяльності організаційної системи, які можуть вплинути на проектування та складання цільової програми;

– розроблення критеріїв результативності програми;
– виявлення й аналізування резервів підвищення продуктивності праці;

– визначення всіх матеріальних, особистісних та організаційних засобів стратегічного розвитку підприємства;

– розроблення планових заходів щодо подальшого підвищення продуктивності праці;

– розроблення ефективної системи мотивації та матеріального стимулювання досягнення запланованих показників продуктивності праці;

– узагальнення результатів планування в єдиний стратегічний план [12, с. 58].

Заходи економічної політики щодо підвищення рівня продуктивності праці в сільському господарстві насамперед повинні бути пов'язані з використанням комплексного підходу до розвитку сільських територій та агропромислового комплексу. Село має стати центром економічного розвитку, чому сприяє наявна кон'юнктура на світових ринках [13]. Тому доцільно представити такі шляхи вдосконалення ефективної продуктивності праці в сільському господарстві:

– підвищення фондо- та енергоозброєності праці;

– поліпшення технології виробництва;

– механізація трудових процесів;

– раціональна спеціалізація та концентрація;

– зростання професійно-кваліфікаційного рівня працівників;

– сприятливі умови праці тощо [4, с. 60].

Висновки з цього дослідження. Отже, продуктивність праці – це досить важливий показник, який показує результати діяльності підприємства. Ця проблема в подальшому потребує більш поглибленого вивчення у соціально-економічній сфері. На практиці доцільно шукати резерви, які сприятимуть підвищенню продуктивності праці. Такими заходами можуть бути підвищення кваліфікації працівників, покращення умов праці, використання нового обладнання тощо.

Таким чином, розглянуто сутність продуктивності праці та причини її зниження. Запроваджено низку шляхів підвищення рівня продуктивності праці, завдяки яким значно покращиться виробництво продукції в сільському господарстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Польова О.Л. Методологічні підходи до оцінки продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 3. С. 7–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnr_2016_3_3.
2. Головачук Т.І., Смірнова А.О. Наукові підходи до визначення сутності продуктивності праці. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2013. Вип. 2. С. 15–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtej_2013_2_4.
3. Семикіна М.В. Продуктивність праці: методологія вимірювання, передумови зростання. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2010. Вип. 17. С. 457–463.
4. Мулик Т.О., Материнська О.А., Пльонсак О.Л. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 288 с.
5. Шваб Л.І. Економіка підприємства. Київ: Каравела, 2005. 568 с.
6. Метеленко Н.Г. Економіка підприємства: основи теорії та практики: навч. посібник. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. 222 с.
7. Завіновська Г.Т. Економіка праці: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2007. 304 с.
8. Державна служба статистики. URL: <https://ukrstat.org/uk>.
9. International Labour Organization. URL: <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm>.
10. Базиліук А.В. Дослідження причин низького рівня продуктивності праці в Україні. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 7. С. 132–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2013_7_32.
11. Кожем'якіна С.М. Причини низького рівня продуктивності праці в Україні. Ринок праці та зайнятість населення. 2016. № 2. С. 8–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2016_2_3.
12. Цигенс О.П. Продуктивність праці як основа формування мотивації персоналу аграрних підприємств. Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. 2014. Вип. 25. С. 54–59 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pav_2014_25_11.
13. Кожем'якіна С.М. Процеси підвищення продуктивності праці в сільському господарстві. Ефективна економіка. 2014. № 10. URL: www.economy.nayka.com.ua.

REFERENCES:

1. Pol'ova O.L. Metodologichni pidhody do ocinky produktyvnosti praci u sil'skogospodars'kyh pidpryjemstvah. Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual'ni pytannja nauky i praktyky. 2016. № 3. S. 7–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2016_3_3.
2. Golovachuk T.I., Smirnova A.O. Naukovi pidhody do vyznachennja sutnosti produktyvnosti praci. Visnyk Chernivec'kogo torgovel'no-ekonomichnogo instytutu. Ekonomichni nauky. 2013. Vyp. 2. S. 15–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtej_2013_2_4.
3. Semykina M.V. Produktyvnist' praci: metodologija vymirjuvannja, peredumovy zrostantnja. Naukovi praci Kirovograds'kogo nacional'nogo tehnicnogo universytetu. Ekonomichni nauky. 2010. Vyp. 17. S. 457–463.
4. Mulyk T.O., Materyns'ka O.A., Pl'onsak O.L. Analiz gospodars'koi' dijal'nosti: navchal'nyj posibnyk. Kyi'v: Centr uchbovoi' literatury, 2017. 288 s.
5. Shvab L.I. Ekonomika pidpryjemstva. Kyi'v: Karavela, 2005. 568 s.
6. Metelenko N.G. Ekonomika pidpryjemstva: osnovy teorii' ta praktyky: navch. posibnyk. Donec'k: TOV "Jugo-Vostok, LTD", 2008. 222 s.
7. Zavinovs'ka G.T. Ekonomika praci: navch. posibnyk. Kyi'v: KNEU, 2007. 304 s.
8. Derzhavna sluzhba statystyky. URL: <https://ukrstat.org/uk>.
9. International Labour Organization. URL: <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm>.
10. Bazyljuk A.V. Doslidzhennja prychny nyz'kogo rivnja produktyvnosti praci v Ukraini. Formuvannja rynkovyh vidnosyn v Ukraini. 2013. № 7. S. 132–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2013_7_32.
11. Kozhem'jakina S.M. Prychny nyz'kogo rivnja produktyvnosti praci v Ukraini. Rynok praci ta zajnatist' naselennja. 2016. № 2. S. 8–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2016_2_3.
12. Cygens O.P. Produktyvnist' praci jak osnova formuvannja motyvacii' personalu agrarnyh pidpryjemstv. Produktyvnist' agropromyslovogo vyrobnyctva. Ekonomichni nauky. 2014. Vyp. 25. S. 54–59 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pav_2014_25_11.
13. Kozhem'jakina S.M. Procesy pidvyshhennja produktyvnosti praci v sil'skomu gospodarstvi. Efektyvna ekonomika. 2014. № 10. URL: www.economy.nayka.com.ua.